

Els espais de la dansa a Barcelona en el temps de la memòria

Amanda Gaggioli

A Barcelona, la dansa contemporània va començar a endinsar-se amb força als anys setanta gràcies a l'entusiasme i a la formació d'uns pocs professionals molt llançats. La dictadura es va encarregar de tancar les portes a tot allò que suggeria un canvi, però els ballarins sabien que hi havia molt de moviment per conèixer a l'estranger i van sortir del país a la recerca de nous descobriments tècnics. Avui, les ganes i l'energia que encara caracteritzen el sector es canalitzen a diversos espais, on s'intenta donar presència als diferents estils existents de dansa contemporània. Però, quins van ser els precursors de tota la diversitat actual? A on es van formar els actuals creadors catalans? Anem per passos.

A la ratlla dels anys setanta i sobretot al llarg de la dècada, l'Estudi Anna Maleras i l'Institut del Teatre van agafar les regnes de les novetats de la dansa contemporània i de la dansa jazz, tot i que encara sense deixar de banda el ballet clàssic. «Hi havia moltes inquietuds i ganes de fer coses, per això vam decidir renovar en profunditat el departament de dansa; ens vam plantejar la formació en aquesta àrea amb la mateixa ambició amb què havíem renovat la de teatre», recorda Hermann Bonnín, que va ser director de l'Institut del

Teatre en aquell important moment de canvi, del 1970 al 1980. Amb aquesta ambiciosa idea van desembarcar de Polònia a l'Institut mestres de la dansa clàssica com Klara Kmitto, Lesek Czarnota o Barbara Kasprowicz. Gràcies a aquesta escola polonesa es va fer molt per la dansa clàssica a Catalunya així com per la contemporània. Bonnín remarca que no es pot deixar passar per alt que els orígens de la dansa contemporània estan en el clàssic. Les ganes de formar-se i de descobrir noves tècniques eren tan altes que es van iniciar els estudis de dansa contemporània amb la formació del nou departament de la mà de José Lainez, Giancarlo Bellini, Gerard Collins, Gilberto Ruiz Lang o Avelina Argüelles entre molts altres. Així, doncs, canviaren els plans en l'espai: de les altures del clàssic es passava al contacte amb el terra del contemporani.

Els precursors de la dansa contemporània no eren gaires, però no estaven sols. Als anys setanta la ballarina i professora Anna Maleras decideix sortir de Catalunya per veure quin tipus de dansa es fa a fora i, en els seus viatges, entra en contacte amb altres professors de dansa contemporània i de dansa jazz que no dubta a convidar al seu nou Estudi. Maleras va estudiar amb l'americana Rosella

■ *Dies de Dansa-07*, al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.
(Associació de la Marató de l'Espectacle)

Hightower a Cannes i amb professors de dansa jazz com Walter Nicks. Precisament, Nicks va ajudar Maleras a l'hora d'escollir els mestres que havia de convidar a Barcelona i de diferenciar, per tant, els diversos i nous estils que feien. De l'Estudi Anna Maleras en van sortir de seguida molts creadors destacats; entre ells, el coreògraf contemporani català Cesc Gelabert, un dels més veterans, i avui dia amb una reconeguda trajectòria nacional i internacional, que ja el 1972 presentava davant del públic un parell de solos. A part de la important feina que Anna Maleras va fer al seu estudi, també cal destacar l'organització que va fer dels primers *stages* de dansa contemporània a Palma de Mallorca, un circuit

on es donaven cita els professionals de dansa més destacats d'aleshores per intercanviar punts de vista i tècniques. «Gràcies als coreògrafs que vaig conèixer en aquests *stages* vaig poder donar moltes classes a la resta d'Espanya ja que m'anaven convidant. Va ser una experiència molt maca», recorda la coreògrafa Montse Colomé. A l'Estudi Anna Maleras i a l'Institut del Teatre d'aquells anys s'hi van formar molts dels professionals que després, gràcies a les seves ganes i persistència, han protagonitzat el naixement a Barcelona de molts altres espais de creació i d'exhibició de la dansa i de les arts del moviment.

Van ser anys d'engrescament i il·lusió, de trencaments i de canvis, de valentia. «Ens vam llançar al buit sense saber gaire bé què passava. O te la jugaves o no feies res», explica ara Anna Maleras. I, així, mentre la societat catalana despertava del malson de la dictadura, els ballarins estiraven sense complexos el braç fora de la màniga i sentien la necessitat de reivindicar i de redescobrir el propi cos.

Passos dels vuitanta als noranta

El bressol més important de la dansa catalana al llarg dels anys vuitanta va ser La Fàbrica, un espai fundat l'any 1980 per Toni Gelabert (germana de Cesc Gelabert) i Norma Axenfeld. «La Fàbrica va ser el primer lloc a Barcelona dedicat exclusivament a la dansa. Hi havia una sala enorme per a classes, assaigs i actuacions: hi cabien més de trenta persones en escena, una cosa inaudita fins aleshores», recorda la coreògrafa Montse Colomé, que hi havia treballat com a professora. Gràcies a l'intens treball fet a La Fàbrica i al naixement d'una colla de companyies catalanes avui veteranes, els anys vuitanta van ser un intens moment d'esclat i de miques de consolidació. El 1987, per exemple, també es va fundar l'Associació

■ Dies de Dansa 2007. Piscines Picornell (Montjuïc). (Associació de la Marató de l'Espectacle)

de Professionals de la Dansa de Catalunya amb el desig d'unificar el col·lectiu i de vetllar pels propis interessos. I com havia passat en la Barcelona dels anys vint, quan el jazz i el tango van arribar a la metròpolis per no marxar-ne ja mai més, la ciutat tornava a sentir-se avantguardista, cosmopolita i moderna.

Amb La Fàbrica ja tancada, va entrar en dansa el Teatre Obert (1989-1991), que dirigit per l'actor i coreògraf Toni Cots es proposava impulsar la producció i l'exhibició de dansa contemporània en una gran diversitat d'espais. «Voliem donar oportunitats als nous autors que en aquell moment no tenien un lloc clar on poder exhibir els seus treballs: nosaltres els podíem programar per petites que fossin les seves peces», recorda Cots. De la mà de Teatre Obert va arribar dansa al Teatreneu de Gràcia, a les sales Adrià Gual i La Cuina de l'antic Institut del Teatre del carrer Sant Pere Més Baix, a l'Antic Escorxador de Badalona i fins i tot més lluny, al cicle Perifèrics de Vic i al Plural de Girona. A Barcelona, Teatre Obert va mantenir també un diàleg fluid amb Andreu Morte, aleshores director del Mercat de les Flors, i l'Espai B del Mercat va coincidir a ser també en aquest període un espai de referència per a la programació de dansa. Alguna de les primeres visites d'importantes companyies internacionals de referència és a l'Espai B del Mercat on van tenir lloc.

Els deures fets en aquells anys havien de trobar finalment una resposta institucional. A la inquietud de les companyies per donar-se a conèixer amb continuïtat i per disposar d'un espai més o menys fix dedicat al sector, l'administració catalana hi va respondre amb la creació de L'Espai de Dansa i Música de la Generalitat (1992-2004). En aquell espai de Travessera de Gràcia, moltes companyies hi van trobar miques d'aixopluc, un recer mínim per presentar els primers treballs. Algu-

nes companyies que naixerien al llarg dels noranta, com per exemple la d'Alexis Eupierre o la de Thomas Noone o la de David Campos no existirien probablement avui sense els cicles que la seva segona directora (Marta Garcia) va programar-hi. Al llibre dels deu anys, Garcia explicava així els seus propòsits: «Ajudar la dansa a trobar el seu lloc, buscar una normalització d'aquest llenguatge en el context cultural, amb una actuació intel·ligent, intensa i sostinguda en el temps per part de tots els agents implicats: estaments polítics, gestors culturals, docents, mitjans de comunicació i els mateixos professionals de la dansa, per tal de facilitar-ne un millor apropament a la societat».

El moviment més actual

Els espais d'avui encara llauren en aquest camp de l'estabilització i l'expansió del sector, com el Mercat de les Flors, que és el lloc amb més requesta i difusió. Des del 2005 és la seu de la dansa contemporània a Barcelona, quan va tancar l'Espai de Música i Dansa de la Generalitat. Des de fa tres anys el Mercat es defineix específicament com a espai de «dansa i arts del moviment», una nomenclatura en consonància amb l'ambició artística sense gaires fronteres entre disciplines que viu el sector. I és que la dansa es mou en un continu procés de creació, i arrisca contínuament per veure fins on es pot arribar amb el moviment del cos: un cos que pel sol fet de ser viu ja vibra i, per tant, es mou, per imperceptible que arribi a ser en alguns espectacles.

En aquesta nova etapa, el Mercat, a part de comptar amb una programació molt variada (tant d'investigació i de risc com una altra més divulgadora), arriba a més públic que mai. «Ara mateix, el paper primordial del Mercat és el de difusió i el de creació de

públic perquè difícilment cap altra estructura ho podria assumir igual», assegura Francesc Casadesús, director del Mercat de les Flors. Una prova d'aquesta filosofia la trobem al fulletó quadrimestral en què difonen la programació: hi ha pistes perquè el públic sàpiga què va a veure i, d'aquesta manera, s'hi fa una breu explicació de la tècnica que utilitzen les diverses companyies (oriental, teatre, ús de tecnologia, fusió amb *hip-hop*, flamenc o *capoeira*, etcètera), al mateix temps que s'adjectiven algunes programacions de manera menys classificadora i més emocional. Així, cada espectador es pot anar formant el seu propi criteri i s'endinsa a poc a poc en el ric món de les arts visuals, que cada cop tenen més adeptes. També per contribuir a la difusió, el Mercat col·labora amb el Teatre Lliure, el Teatre Nacional de Catalunya i el Gran Teatre del Liceu a l'hora de coordinar les programacions respectives amb un abonament conjunt. I en aquest mateix sentit de la difusió i del suport a la creació en formats molt diferents de les arts del moviment, el Mercat és un espai on fan cap altres col·lectius, de manera que ha coproduït espectacles amb La Caldera, La Porta, ÀREAtangent i La Mekànica, per tal d'obrir les portes a les creacions més independents.

Prop del Mercat hi ha el Teatre Lliure i l'Institut del Teatre, tres espais que junts integren l'anomenada Ciutat del Teatre. A partir de 2003, en el Teatre Lliure (des de 1976, llavors a la seu de Gràcia) hi ha hagut una àmplia presència de dansa contemporània i de música escènica. Les seves dues companyies residents són la del coreògraf Carles Santos i la companyia Gelabert-Azzopardi, dirigida pels creadors Cesc Gelabert i Lydia Azzopardi. Finalment, en la programació de gran format i d'aposta institucional pel sector, el Teatre Nacional de Catalunya (1996) és un al-

tre dels actuals pesos pesants en l'exhibició de dansa contemporània catalana. Al TNC s'hi programa des del 2002 el projecte T-Dansa, coordinat per la coreògrafa Sol Picó, que el defineix com «el més alternatiu que té aquest teatre, un apartat en què s'arrisca per la dansa i no es mira tant la taquilla». El TNC, a més a més de programar grans noms internacionals com Pina Bausch o William Forsythe, reuneix en el T-Dansa diversos coreògrafs catalans al voltant d'un projecte temàtic o formal, els convida a relacionar-se i a investigar junts.

Dansa amb Gràcia

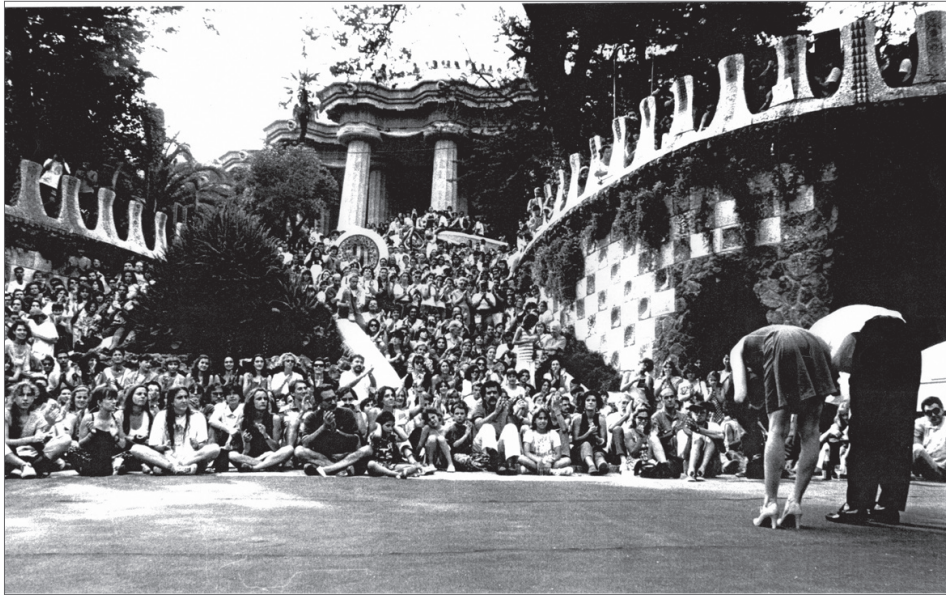
Si hi ha un barri que no ha donat mai l'esquena a la creació artística aquest és Gràcia. A Gràcia hi trobem l'espai de la coreògrafa Olga Tragant (organitzadors d'un festival d'improvisació), l'escola Àrea (importantíssima com a espai de suport al col·lectiu professional, tant com a lloc d'assaig com per les classes), La Caldera (que, fundada per nou companyies, ara en reuneix set i és un important centre de creació i investigació a Barcelona) i la Sala Beckett (un important referent en la història de les sales alternatives barcelonines, i que ha estat la seu habitual de molts dels cicles de La Porta durant anys).

La Sala Beckett va obrir el 1989 amb l'objectiu d'impulsar la recerca de nous llenguatges escènics, tant de teatre com de dansa. En aquest sentit, el col·lectiu La Porta (nascut el 1992) hi va trobar un interlocutor afí, i hi ha programat habitualment exhibicions tant d'obres com de treballs en procés, tot contribuint a donar visibilitat a la cuina de les propostes més personals i de format més lliure. El col·lectiu La Porta ha ajudat a multitud de companyies i creadors, tant autòctons com estrangers, a cercar un espai on poder exhibir les seves peces tal com les tenien pensades. «Tenim un model de

gestió particular: donem suport a la difusió de creadors no només independents, sinó també de gent que no té una estructura pròpia, i el nostre model de gestió parteix de les necessitats dels mateixos artistes», afirma Òscar Dasí, codirector artístic de La Porta.

En aquesta línia, el 1995 neix La Caldera al barri de Gràcia, un centre de creació, investigació i producció de dansa i arts escèniques contemporànies amb una oferta molt àmplia d'activitats, tant per formar els professionals com per exhibir les seves peces a un públic còmplice i inquiet, obert no tant a mirar de traduir l'obra com de sentir-la desacomplexadament. «No tenim tant la idea que el públic vingui a nosaltres per veure un producte artístic fixat, ja del tot acabat, com pot fer-ho en altres espais, sinó que més aviat oferim l'oportunitat d'estar en contacte amb l'obra i l'artista d'una manera més íntima i específica», explica Lipi Hernández, codirectora artística del Centre, sòcia fundadora i una altra dels molts professionals que en el seu moment van anar a veure què es coïa en el món de la dansa contemporània per Europa. La Caldera també facilita l'espai com a lloc d'assaig i dona assessorament artístic i de producció a nous creadors, que arriben de qualsevol part del món amb un projecte al cap: és el que es coneix com a residències, una activitat que avui dia també porta a terme, entre molts d'altres, el Centre Cívic de la Barceloneta (la durada de les residències depèn de cada centre).

L'escola privada Àrea (espai de dansa i creació) obre a Gràcia el 1986 de la mà de la ballarina i professora Sonia Klamburg, i està pensada per formar professionalment els ballarins: s'hi fan classes de dansa contemporània de tots els nivells i, als tallers, hi són convidats ballarins i coreògrafs en actiu d'arreu del món. «La feina feta pels alumnes als tallers es pot veure l'últim

■ Dansa al Parc. Grec-93 al Parc Güell.
(Arxiu Associació Marató de l'Espectacle)

divendres de cada mes en l'activitat "Divendres obert", on també poden presentar les seves peces intèrprets que no són alumnes de l'escola», diu Klamburg, directora d'Àrea. Com el seu nom indica, aquesta exhibició mensual és gratuïta i està totalment oberta al públic; una activitat que ajuda a madurar el ballarí, ja que el confronta directament amb l'espectador. Alguns dels intèrprets i coreògrafs que han estat alumnes d'aquesta escola són Barbara Meneses, Salva Sanchis, Roser López i Aimar Pérez Galí, entre molts d'altres.

Noves alternatives

Els darrers anys, les ganes per crear i exhibir peces poc convencionals han anat creixent. El cos i el moviment han cobrat protagonisme i han sorgit nous espais alternatius que també donen una importància cabdal a la creació i a

la investigació de les arts escèniques contemporànies. Són llocs joves i frescos, amb artistes inquiets, que també entren en diàleg amb el context que els envolta. Amb aquesta idea el 2005 neix l'associació cultural La Mekànica, que al principi cedia el seu espai tant a creacions artístiques catalanes com de fora, fossin de dansa, teatre, *performance* o arts visuals en general. També amb l'afany de crear, crear i crear apareix ÀREATangent ara fa sis anys al barri del Raval. En aquest centre els artistes residents investiguen amb el moviment i la fusió de diferents disciplines artístiques (música, audiovisual, veu...) i també mostren el procés de creació als espectadors més avesats a la creació contemporània en el seu estat més pur. Al marge del circuit artístic convencional, hi ha l'Antic Teatre, que va reobrir portes el 2003: l'Antic Teatre és una altra plataforma perquè els artistes més arriscats i valors emergents

tinguin un lloc on poder exhibir les seves creacions. En aquest espai situat en una carreró que surt de davant del Palau de la Música s'hi representa dansa, teatre, *performance*, circ, música, cinema independent, etc.

Més teatres

Hi ha un altre grup de teatres, conscients també de la falta d'estructures per programar amb prou assiduitat dansa contemporània, que no la volen ignorar i hi dediquen algun cicle o representacions. El SAT! (Sant Andreu Teatre) cada any al mes de març celebra el cicle DanSat, el Festival de Dansa de Sant Andreu. La sala alternativa del Versus teatre també mira per la dansa: «El nostre criteri està enfocat en danses que tenen un component dramàtic: coreografies que busquen una història, un fil conductor», explica Jesús Fernández, director artístic del Versus. El Teatre Tantarantana programa dansa en col·laboració amb la Red de Salas Alternativas estatal: el Cicle de Teatre Físic, Dansa i Performance es fa els mesos d'octubre i novembre, i busquen obres que permetin «criidar l'atenció del públic, animar la gent a veure dansa», explica el director del Tantarantana, Julio Álvarez, conscient de la importància que té que els teatres en programin per tal de donar més estabilitat al sector. Algunes de les companyies que van passar pel teatre en la tercera edició del cicle van ser la companyia Daniel Abreu de Madrid, Sònia Gómez de Catalunya o Pisando Ovos de Galícia, entre d'altres. I no tot queda als teatres com a tals. També alguns centres cívics programen i comparteixen dansa, cosa que ajuda molt a formar un públic, pel contacte més proper que solen tenir amb la gent del barri. El més destacat és el Centre Cívic de la Barceloneta, on l'activitat més innovadora és la Jam Session gratuïta de dansa contemporània que organitzen cada

■ Dies de Dansa 2007. Platja de Sitges.
(Arxiu Associació Marató de l'Espectacle)

dijous de 16 a 20 hores de la tarda. També les acadèmies de dansa privades contribueixen a crear una teranyina cada cop més visible de gent que, perquè li agrada la dansa (sigui de l'estil que sigui), també en consumirà.

Espais d'abans i espais d'ara. Són diferents entre ells però comparteixen un mateix origen, i encara el tenen molt present. «Jo sóc Institut», «jo sóc Maleras», sents dir a vegades als ballarins ja consolidats quan expliquen els seus inicis, contents de formar part d'aquell moment d'esclat. Encara viu, doncs, aquella filosofia lliure, arriscada i compromesa que uns pocs van aportar al sector de la dansa catalana. Amb aquest passat i aquest present, el futur de la dansa contemporània es pot encarar amb rigor i professionalitat, i amb les mateixes ganes i motivació que van caracteritzar els setanta. Ja són molts els espais presents on ressonen amb força els passos del futur.